

ARHITEKT JOŽE PLEČNIK

ŽIVLJENJEPIS

Arhitekt Jože Plečnik se je rodil **23.1.1872** kot četrti otrok materi Heleni Molka in očetu Andreju Plečniku v hiši, ki je stala ne daleč proč od gostilne Pod lipco v Ljubljani. Tu sta stali hiša in delavnica Andreja Plečnika. Želja njegove mame je bila, da omogoči študij vsem trem sinovom. Tako je Jožetov brat Janez postal znan anatom, brat Andrej pa duhovnik.

Jože je zelo zgodaj začel risati obrise profesorjev, sošolcev, ali pa vrat, podbojev itd. Tudi doma se je Jože zelo rad skrtil na podstrešje, kjer je v miru risal. Toda v gimnaziji se mu je zataknilo, zato so ga izpisali, čeprav so vsi vedeli, da je fant zelo nadarjen v risarsko smer. Jože je zato začel pomagati v delavnici pri težkem in zahtevnem mizarskem delu. Ker je bil pri delu vesten, natančen in iznajdljiv, ga je oče rad pohvalil.

Na priporočilo Ivana Hribarja, tedanjega ljubljanskega župana, se je Jože vpisal kar v drugi letnik triletno obrtne šole. To šolo je uspešno zaključil in bil med najbolj nadarjenimi. Ivan Hribar mu je zato priskrbel tudi državno štipendijo za šolanje v **Gradcu**. Tudi tu so zelo hitro ugotovili, da je Jože izredno risarsko nadarjen. Zato mu je **Leopold Theyer**, profesor za tehnično in prostoročno risanje, ponudil delo v svojem ateljeju v popoldanskem času. Jože pa se je predajal risanju v profesorjevem ateljeju tako v popoldanskem času kot tudi ob nedeljah in praznikih. Ko je k Leopoldu Theyerju prišel arhitekt **Theodor Müller iz Dunaja** in videl, kako Jože Plečnik riše, mu je dejal: "Ko se boš naveličal Theyerjevega ateljeja in ko boš dokončal šolo, so ti vrata na Dunaju na stežaj odprta."

Po končani šoli se je Jože zaposlil pri Leopoldu Theyerju, čeprav je bil oče razočaran ob sinovi odločitvi, da ostane v Gradcu in postane tehnični risar. Veseli pa so bili, ker je nekaj denarja od plače pošiljal tudi domov.

Glede na povabilo arhitekta Theodorja Müllerja se je Jože po letu in pol odločil, da bo odšel na Dunaj. Toda nenadoma je prišlo obvestilo, da mu je umrl oče. Takoj je odpotoval domov na pogreb. Z materjo, sestro in bratoma so se dogovorili, da dajo delavnico v najem, Jože pa naj nadaljuje z delom na Dunaju.

Vpisal se je na akademijo za arhitekturo in delal pri arhitektu Theodorju Müllerju. Pri profesorju arhitektu **Ottu Wagnerju** je spoznal, da mora znanje razširiti, da ni dovolj vedeti, kako se nariše stol, kako se opremi stanovanje, kako se skicira novo pročelje hiše, ampak je potrebno postaviti hišo, cerkev ali celo naselje. Vse to znanje si je Jože nabral na akademiji, še več pa v ateljeju in v knjižnicah. Pri tem se je srečal z Gottfriedom Semperjem, katerega filozofija je bila, da je **arhitektura svobodna ptica na veji, da ne sme posnemati nobenega znanega sloga, vendar mora upoštevati vse tisto, kar je bilo narejeno dobro in plemenito**. Na podlagi tega znanja je Jože pripravil diplomsko nalogo z naslovom **Urbanistična ureditev obmorskega kopališča Schveningen pri Haagu** in jo zagovarjal pred profesorskim zborom. Za odlično oceno pri zagovoru diplomske naloge in za kapelo, ki se nahaja na eni izmed postaj dunajske železnice, ki so jo v Wagnerjevem ateljeju delali že dobro leto, je prejel rimsko nagrado, ki so jo podarjali naj bolj obetavnim arhitektom. Rimska nagrada je bila denarno dovolj visoka, da bi lahko prepotoval Italijo in Francijo, sam pa si je zastavil cilj, da bo obiskal še Španijo, kjer so Mavri zgradili najlepše gradove na svetu. Mladi arhitekt Jože Plečnik je vzel s seboj obleko, risarski pribor in glas svojega profesorja Wagnerja: ***"Za arhitekta sta glavna okus in fantazija, domišljija. Na Dunaju in marsikje drugje sem postavil veliko lepih stvari in vse z dvema načeloma v ospredju. Vsaka nova zgradba se mora vključiti v okolje, z novim pristopom mora vzbuditi pozornost, vendar ne sme podirati estetskega čuta v danem prostoru. Arhitekt je umetnik, ki mora dati domišljiji toliko poleta, da se v njegovih zgradbah začuti smelost in estetika v vseh pogledih."*** Plečnik je pri profesorju odobral predvsem to, da mora umetnik dati svoji umetnosti polet, vendar s pravo mero in ne sme se preveč odmakniti od uporabne vrednosti določene zgradbe, sicer je umetnina namenjena sama sebi.

Arhitekt Jože Plečnik je odšel na pot novembra 1898 in se vrnil junija 1899. Najprej se je ustavil v Benetkah, kjer je občudoval veličastne zgradbe, beneške cerkve, mostove, palače ... V Firencah si je ogledal in podrobno skiciral Brunelleschijeve in Michelangelove zgradbe. Navdušil se je tudi nad Rimom. V njegovih zapiskih je zapisano: ***"Benetke so najlepše sožitje morja in neba. Rimska cerkev sv. Petra je najbolj čudovito darilo Bogu. Sikstinska kapela je najpomembnejše delo navadnega zemljana."***

Iz Italije ga je pot vodila v Pariz. Toda Pariz ga ni tako navdušil. Vse se mu je zdelo sivo, pusto, moderno. Arhitekt Jože Plečnik se je moral v juniju 1899 vrniti domov, ker mu je umrla mati. Tedaj se je dobro zavedel, ko nimaš več matere, je mladosti konec in tudi doma nimaš več, zato se je takoj vrnil na delo.

Zaradi slovanskega rodu in velike dunajske zavisti arhitekt Jože Plečnik ni bil imenovan na akademiji za profesorja in naslednika Otta Wagnerja, čeprav je bil za to trikrat predlagan. Tudi s profesorjem Ottom Wagnerjem se je razšel. Predlagal mu je delo pri njegovem sinu, ki pa je bil materialistično naravnan. To pa je spodbudilo arhitekta Jožeta Plečnika, da je začel samostojno pot. Naročila je dobival s pomočjo češkega prijatelja Jana Kotěre.

Kasneje pa je spoznal gospoda Zacherla, za katerega je izdelal **načrt velike poslovne in stanovanjske hiše** v bližini Štefanove cerkve na Dunaju. Pod vplivom Wagnerjeve šole in tedanjega razmišljanja o arhitekturi se je arhitekt Jože Plečnik odločil za podolgovato zgradbo s kupolo, ki je dajala zgradbi veličastnost, hkrati pa je uporabil železobetonski, s čimer je želel pokazati, da je moderen. Po postavitvi Zacherlove hiše je dobil še eno veliko naročilo, naročilo za novo cerkev, **cerkev sv. Duha** v delavski četrti. Franc Unterhofer, duhovnik, je želel, da bi arhitekt Jože Plečnik izdelal cerkev, ki ne bi bila predraga in bi

sodila v delavsko okolje. Zaradi hude denarne stiske in muhavosti gradbenega odbora je bila cerkev tako skromna, da je komajda vzbujale vtis cerkvenega objekta.

Arhitekt Jože Plečnik se je odločil, da odpotuje v Prago, ko ga je češki prijatelj Jan Kotěra obvestil, da je v Pragi prazno delovno mesto dekorativne arhitekture. S seboj je vzel mape s skicirkami, risalni pribor, pisma brata Andreja ter z Janom Kotěro odpotoval. V februarju 1911 je začel poučevati v umetnostno obrtni šoli. Toda delovne razmere so bile slabe. Dobil je najslabšo učilnico, opreme ni bilo nobene, dijake in študente delo ni kaj dosti mikalo.

Arhitekt Jože Plečnik je bil pri svojem pedagoškem delu zelo natančen in dosleden. Predaval je redno vsak dan od 10:00 do 12:00 in od 15:00 do 18:00. Ob prostem času, posebno ob nedeljah, je hodil peš po Pragi. Občutek je imel, da ni več v središču arhitekturnega dogajanja in da vse bolj izgublja stik z moderno arhitekturo, čeprav so ga začeli v šoli počasi bolj ceniti. Predavalnico, v kateri je predaval, so mu pobelili in na novo opremili.

Njegova dela je občudoval **češki predsednik Masaryk**, ki ga je prosil za vodenje obnove najbolj znanega grajskega dela Prage, Hradčane in predsedniškega letnega dvorca Lánya. Pri obnovi Hradčanov je arhitekt Jože Plečnik naredil nekaj hudo drznih potez, ki v javnosti niso naletele na navdušenje. Podrl je del obzidja, znižal dvorišče, odstranil del zaraščenega parka, sezidal nove prehode, oboke, obzidja. Z malimi posegi je poudaril vse tisto, kar je bilo vredno poudariti, prav tako pa je z malenkostnimi spremembami zakril tisto, kar ni bilo pomembno. Plečnikova domišljija pa je še posebej prišla do izraza v notranjih prostorih. S kombinacijo starega in na novo izdelanega stilnega pohištva, z izbranimi gobelini in slikami, z lesenimi oblogami in podi, z majhnimi keramičnimi dodatki in s stoterimi drugimi podrobnostmi je

ustvaril za predsednika Masaryka prijazne bivalne in reprezentančne prostore. Arhitekt Jože Plečnik pa je bil tudi tisti, ki je postavil **v Hradčane orjaški obelisk s skodelo**. Obnova Hradčanov je bila končana šele potem, ko je začel predavati na ljubljanski univerzi.

Arhitekta Jožeta Plečnika je v tujini vedno spremljala želja po vrnitvi v domovino. Menil je, da bi imel v Ljubljani veliko dela zaradi obnove po potresu. Ta želja, da se vrne v Ljubljano, se mu je uresničila. Arhitekt **Jože Plečnik je bil 16. junija 1920 soglasno izvoljen za rednega profesorja za arhitekturo** na ljubljanski Univerzi. Začel je skicirati nove prostore za tehnično fakulteto na Aškerčevi cesti, kjer sta bila poleg oddelka za arhitekturo tudi gradbeni in elektrotehnični oddelok. Z rednimi predavanji je začel v šolskem letu 1921/1922. Vsak študent je imel v predavalnici poleg svoje risalne deske še ves drug risalni pribor. Pri Plečnikovih urah so navadno na začetku dobili nalogo naj skicirajo določeno stvar, nato pa je profesor Jože Plečnik hodil od enega do drugega, ga pohvalil ali javno grajal, mu pomagal skicirati ali pa tudi sam popravil skico. Študentje so veliko risali znamenja, kapelice, cerkve in stvari, ki so potrebne pri cerkvenem obredu, kot so kelihi, monštrance in ciboriji. Arhitekt Jože Plečnik ni samo narisal načrt, ampak je tudi sodeloval pri uresničevanju načrtov. Vse mojstre je arhitekt Jože Plečnik sam osebno obiskoval in jim naročal. Arhitekt Jože Plečnik je mnogokrat rekel: ***" Šele pri izdelavi se izkaže, ali je zamisel res iznajdljiva."***

Plečnikovo delo je cerkev Gospodovega vnebohoda v Bogojini, cerkev sv. Frančiška v Šiški, cerkev sv. Mihaela na Barju, Narodna in univerzitetna knjižnica, stadion za Bežigradom Žale, tržnica v Ljubljani, Tromostovje, Peglezen, stavba Zavarovalnice Triglav na Miklošičevi cesti v Ljubljani itd.

Jože Plečnik je drugo svetovno vojno preživel v Ljubljani in se v času, ko ni imel naročil posvečal manjšim stvarim: izdelovanju kelihov, monštranc in ciborijev. Po vojni pa so duhovniki pri njem naročali prenove cerkva. Po njegovih načrtih je narejenih veliko krstilnic, zvonov, itd. Arhitekt Jože Plečnik je opremil kar nekaj knjig prijatelja Frana Saleškega Finžgarja in Mohorjev koledar, ki je izšel ob stoletnici Mohorjeve založbe.

Arhitekt Jože Plečnik je bil globoko veren kristjan, zato mu je bila sarkalna arhitektura še posebej pri srcu. Ena izmed njegovih osrednjih misli je bila **"delati dobro zaradi Boga in v Njegovo slavo"**. Razumel je navodila apostola Pavla: **Vse preskušajte in kar je dobro ohranite** (1 Tes 5, 21). Zaradi tega je točno na 50. obletnico smrti arhitekta Jožeta Plečnika (7. januarja 2007) dr. Anton Štrukelj, profesor dogmatike na Teološki fakulteti, oddal ljubljanskemu nadškofu in metropolitu Alojzu Uranu pismo s pobudo za začetek Plečnikove beatifikacije.

Mnogo projektov arhitekta Jožeta Plečnika je bilo uresničenih, nekaj pa jih je vseeno ostalo neuresničenih kot npr. gradnja mavzoleja Francetu Prešernu v Vrbi na Gorenjskem in parlament. Na novem slovenskem evropskem kovancu za 10/100 EUR se nahaja Plečnikov parlament.

Arhitekt Jože Plečnik je umrl **7.1.1957 v Ljubljani**. Številni časniki so pisali o njegovi smrti. V Večeru je pisalo: **"Dolga je vrsta slovenskih in jugoslovanskih arhitektov, ki jih je vzgajal pokojni Plečnik. V slovenski arhitekturi ima eno najvidnejših mest. Zlasti v Ljubljani lahko govorimo, da ji je po njenem baročnem obdobju prav Plečnik dal njen zaključni obraz."** Ker so arhitekta Jožeta Plečnika cenili tako navadni ljudje kot tudi najvišji oblastniki, se je na Žale 8. in 9. januarja 1957 zgrinjala velika množica ljudi.

Arhitekt Jože Plečnik je bil član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, leta 1949 je prejel Prešernovo nagrado in bil odlikovan z Redom zaslug za narod I. stopnje. Leta 1952 je prejel častni doktorat Tehniške fakultete ljubljanske Univerze in častni doktorat Tehniške visoke šole na Dunaju. Leta 1954 je bil imenovan za častnega člana Kraljevega združenja britanskih arhitektov R. I. B. A.

Arhitekt Jože Plečnik je tudi del programa kulturne promocije med predsedovanjem Slovenije v Evropski Uniji. Kot eden izmed slovesnih dogodkov ob začetku predsedovanja je napovedano odprtje razstave njegovih del v Bruslju v januarju 2008.

Ker je 7. januarja minilo 50 let od smrti velikega arhitekta Jožeta Plečnika je Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije razglasilo leto 2007 za Plečnikovo leto. V spomin na mojstra, ki je pustil vidne sledove v treh srednjeevropskih prestolnicah, Dunaju, Pragi in Ljubljani, je bilo organiziranih že veliko dogodkov in tudi v prihodnosti so še predvideni. Dne 7. januarja so v Narodni galeriji v Ljubljani odprli razstavo Jože Plečnik (1872-1957) - arhitekt v Ljubljani, Pragi in na Dunaju.

Na temo arhitekta Jožeta Plečnika je bilo organiziranih več predavanj in strokovnih vodstev po Plečnikovi Ljubljani.

Seznam brezplačnih strokovnih vodstev v Ljubljani je naslednji:

6. januar 2007	Plečnikova zbirka
3. februar 2007	Narodna in univerzitetna knjižnica
3. marec 2007	Cerkev Sv. Frančiška
7. april 2007	Križanke
5. maj 2007	Vrt vseh svetih. Žale
2. junij 2007	Orlovski stadion
7. julij 2007	Vodna os (ureditev Gradaščice in Ljubljanice)
4. avgust 2007	Tromostovje in tržnice
1. september 2007	Zapornica na Ljubljanici
6. oktober 2007	Zavarovalnica Triglav (včasih Vzajemna zavarovalnica)
3. november 2007	Ustavno sodišče Republike Slovenije (včasih zbornica za trgovino, obrt in industrijo)
1. december 2007	Cerkev Sv. Mihaela v Črni vasi